
FORORD

Dette nummer af *K&K* har byen som tema; ikke bare storbyen, som igennem de seneste århundreder er blevet uløseligt knyttet sammen med erfaringen af moderniteten, men byen som den fremtræder i det 21. århundrede, hvor tidligere fastlagte dikotomier mellem stor- og lilleby, provins og hovedstad, lokalt og globalt synes at være under ombrydning.

I sit essay "Storbyen og åndslivet" fra 1903, analyserede Georg Simmel storbykulturen med udgangspunkt i sin oplevelse af livet i det ekspanderende Berlin og pegede på, at prisen for storbylivets intellektuelle og refleksive stimulation var en følelsesmæssig afstumpethed. Storbymennesket er et blasert væsen, relationer mellem mennesker var blevet overfladiske og præget af distance og reservation som det menneskelige sinds reaktion på livstempoet i storbyerne og deres koncentration af sansindtryk og menneskemasser. Nærhed og menneskeligt engagement som i den lille by kunne umuligt bevares, mente Simmel.

Simmels storby var et oplevelsescentrum på godt og ondt. Og i dag, godt et århundrede senere, er det netop oplevelsesbegrebet, der i mange tilfælde danner rammerne for analyser af byer og byrum. I takt med afviklingen af industrisamfundet i den vestlige verden har byen de seneste 15-20 år indtaget en ny position; byen har udviklet sig fra et industri- og erhvervscentrum til et forbrugs- og fritidslandskab i det, man i dag kalder oplevelsesøkonomi, oplevelseskultur eller oplevelsessamfund. I oplevelsessamfundet er kultur noget, man gør; kultur er i mange tilfælde blevet et spørgsmål om performance. Det kommer til udtryk i byerne, som i disse år supplerer indkøbsområder med begivenhedsrum, fodgængergader og cafémiljøer. Oplevelser og underholdning er med andre ord mange steder hovedprioriteten i byplanlægningen. Både små og store byer brander sig selv med events og identitetsskabende slogans i en interurban konkurrence om at tiltrække beboere, skatteydere og forbrugere, hvorunder også relationen mellem det lokale, det nationale og det globale er i spil.

Artiklerne i dette temanummer af *K&K* demonstrerer, at interessen for byen eksisterer usvækket. Byen tiltrækker stadig humanistiske og samfundsvidenskabelige forskere, der interesserer sig for bykultur enten i form af dens reelle udtryk

(betydningen af arkitektur, infrastruktur eller lignende) eller undersøger de æstetiske repræsentationer (kunst, litteratur mv.), der handler om eller foregår i byen. Byen er i fokus som stedet, hvor de nyeste tendenser kan sanses og registreres. Samtidig er der tydelige forandringer så vel i byernes status, deres indbyrdes relationer og i bykulturens karakter, og det er ikke mindst disse forandringer, som forskere i dag lader sig udfordre af. Hvilke byer er toneangivende i globaliseringens tidsalder, hvor etablerede hierarkier og magtbalancer er i bevægelse? Der er ingen traditioner, der betinger, hvor det enkelte menneske skal bosætte sig, hvilket sætter ikke bare storbyerne men også provinsbyer i konkurrence om at gøre sig attraktive i forhold til “publikum” i bred forstand. Det er betydningen af disse udviklinger og tendenser, som artiklerne i dette nummer afsøger. Hvad er byen overhovedet for en størrelse? En samling huse omkring en eller flere pladser? Et fællesskab? Et offentligt refleksionsrum? En oplevelse? En vare? Byer konstrueres af arkitekter og byplanlæggere, men der er væsentlige dele af bykulturen, som ikke kan planlægges. Byer kan analyseres som værker og læses som tekster, dog med det forbehold at de er dynamiske enheder, hvor “læserne”, “brugerne” eller “borgerne” er levende væsener, der til stadighed er i bevægelse. Byer er koncentrationer af mennesker, bebyggelser, bevægelser, møder, tanker, meninger, betydninger, intensitet og drømme, og redaktionen af K&K er glade for at kunne præsentere en række artikler, der på forskellig vis afsøger byens kulturelle betydninger og samtidig reflekterer over betingelserne for denne type analyser.

Den første artikel er Morten Visbys oversættelse af den amerikanske germanist, litteratur- og kulturforsker Andreas Huyssens artikel “Verdensbyer – Urbane forestillingsverdener”. Andreas Huyssen anskueliggør byens karakter ved at bruge “palimpsesten” som metafor: som en pergamentrulle, hvor tekster og billeder gennem århundreder er blevet vasket væk og nye tilføjet. Således er byen ikke alene en fysisk virkelighed, men en størrelse hvor erfaringer og erindringer ligger lige under overfladen. “Alle byer er usynlige”, citerer Huyssen Italo Calvino for, idet han understreger, at under hver enkelt bys umiddelbare urbane virkelighed ligger de usynlige strukturer af byers historiske erindringer og forestillingsverdener og venter på at blive afdækket og rekonstrueret. Byboernes *forestillinger* om deres by er ikke indbildning men (den måske mest interessante) del af byens virkelighed.

En anden væsentlig tråd i Andreas Huyssens artikel handler om at bryde det hierarki af verdensbyer, som har domineret den samfundsvidenskabelige globaliseringsforskning i form af en opdeling af byer i, hvad han benævner som “primære kerne-verdensbyer”, “primære semi-perifere” og “perifere” byer. Huyssen argumenterer for, at nye indsigter vil opstå ved at fokusere på modernitetens opståen i den ikke-vestlige del af verden frem for New York, Paris, London osv., og på det faktum, at de postkoloniale byer har deres egen modernitet. En række af de modsætninger, der konstituerer den traditionelle forståelse af modernitet, kunne i samme anledning dekonstrueres og i bedste fald også kaste nye indsigter tilbage i forhold til de traditionelle byanalyser. Byen er ifølge Huyssen en størrelse, der må begribes i en

konstant dialektisk bevægelse mellem det lokale og det globale, der på intet tidspunkt kommer til at udelukke hinanden.

I artiklen “Leve i byen eller *med* byen. By og litteratur efter modernismen” fremhæver Svend Erik Larsen den indisk-amerikanske forfatter Amitav Ghosh som eksempel på et forfatterskab, der kalder på en ny litteraturhistorisk optik for bylitteraturen. Hos Ghosh er det netop byen i en globaliseret verden, der fremstilles. Byen lukker sig ikke om sig selv, men er udgangspunkt for netværksdannelser mellem mennesker i forskellige byer verden over. Svend Erik Larsen henviser til netværksteoretikere som f.eks. Manuel Castells som inspiration for de nye litteraturhistoriske blikke og vinkler, der også formodes at kunne gøre modernismens og førmodernismens byer tilgængelige for nye læsninger, og eksemplificerer yderligere gennem læsninger af Jess Ørnsbo, Jens Baggesen, Jon Dos Passos og Jens Smærup Sørensen.

I Martin Zerlangs artikel “Potsdamer Platz” demonstrerer han, hvordan de talrige forandringer, som Potsdamer Platz har været igennem i sin knap 300-årige eksistens, kan forstås som en følge af byens konstante længsel efter et centrum at definere sig selv ud fra. Med udgangspunkt i pladsens etablering, den arkitektoniske udvikling og de kunstnere, der gennem tiden har anvendt Potsdamer Platz som inspiration og motiv, fortæller Martin Zerlang, hvordan pladsen kan forstås i relation til hhv. aristokratiet og borgerskabet i det 18. og det 19. århundrede, og masserne i det 20. århundrede. Potsdamer Plads blev ramt, da Berlin blev bombet under Anden Verdenskrig og ligeledes, da Muren blev opført i 1961. Afslutningsvist redegør Martin Zerlang for, hvorledes rekonstruktionen af pladsens historie efter Tysklands genforening udgør en bevægelse fra en vækst- og erhvervsorienteret pladsindretning til underholdning og “disneyfication”, som han argumenterer for dominerer denne oplevelsens tidsalder.

Det er ligeledes oplevelseskultur og -økonomi, der kontekstualiserer den prisbelønnede plads foran Brandts Klædefabrik i Odense i Hjørdis H. Brandrups artikel “Kulturel dynamik i oplevelsesbyrummet – en analyse af Brandts Klædefabrik”. Hun viser, hvorledes (historiske) narrativer bevidst sættes i spil i kvarteret med henblik på at iscenesætte et særligt miljø præget af den i oplevelsesøkonomien så efterstræbelsesværdige “autenticitet”. Artiklen viser med udgangspunkt i Bourdieus teori om sociale og kulturelle kapitalformer og Gerhard Schulzes livsstilmiljøer, hvordan prisen for denne udvikling er eksklusion af bestemte befolkningsgrupper: En del af byens befolkning – måske dem som for alvor giver pladsen og byen liv og autenticitet – er der ikke plads til i dette miljø.

På samme måde peger Gitte Marling i artiklen “Den kulturelle podning af danske byer – performativ arkitektur og mangfoldig bykultur” på, at mangfoldighed i byrummet er vigtigt. Det er et helt generelt vilkår for byer i dag, at de forandrer karakter under indflydelse af oplevelsesøkonomien, påpeger Gitte Marling og argumenterer for, at byerne typisk gør brug af både en indadvendt og en udadvendt strategi, når de begår sig i oplevelsesøkonomien. Den indadvendte strategi handler

om at bevare traditioner og fejre de eksisterende indbyggere. Den udadvendte strategi er orienteret mod opsigtsvækkende og originale events. Gitte Marling fastholder det "brede oplevelsesbegreb" og argumenterer for, at underholdning og "Disneyland" ikke er nok til at skabe og sikre den gode by. Ligesom byen skal give plads til alle mulige forskellige slags mennesker, skal den også kunne fungere som et offentligt refleksionsrum. Marling præsenterer og analyserer Århus Festuge, Bazar Fyn i Odense og Frederiksberg Ny Bymidte som eksempler på byrum og -begivenheder, der indfrier de opstillede kvalitetskrav om oplevelser, der både pirrer sanserne og muliggør refleksion og læring.

Med udgangspunkt i Københavns Nordhavn skriver Helene Schytter i artiklen "Havnen og det heterogene byrum" om byplanlægningens udfordringer i forhold til at skabe og bevare rummelige og levende bymiljøer i den postindustrielle by. På baggrund af Georges Batailles begreber om "det heterogene" og "det radikalt anderledes" formulerer Helene Schytter en række temaer som optikker for en analyse af Københavns Nordhavn. Hun efterlyser ligesom Gitte Marling de "urbane refleksionspotentialer" og argumenterer for betydningen af at tænke i andre æstetiske strategier end de gængse, f.eks. i form af æstetiseringer af funktionstømte bygninger og ved i det hele taget at tænke i Bataille-inspirerede kategorier som "det fremmedartede", "det midlertidige", "det ikke-planlagte" og "det uforudsigelige".

Pernille Larsen skriver i "Cittaslow som citybrand - kampen for at genvinde den lokale heterogenitet" om den sydfynske provinsbys arbejde på at planlægge og iscenesætte "det gode liv" for både nuværende og kommende beboere. Svendborg er som den første danske by blevet optaget i den internationale Cittaslow-bevægelse, et netværk af hvad Huysen ville kalde perifere byer, der forpligter sine medlemmer på en lang række målsætninger i retning af at blive en "langsom by". Pernille Larsen argumenterer for, at bevægelsen kan forstås i relation til globaliseringen på flere forskellige niveauer: dels som en modreaktion på et stadig mere opskruet og hektisk livstempo i den senmoderne verden, dels i forhold til tendensen til ensretning og -artning af byer verden over. Desuden inddrager Pernille Larsen citybrandingfænomenet forstået som et globaliseringselement og peger på det paradoksale i, at det netop er mangfoldigheden eller det man kunne kalde det heterogene, der går tabt, når byer bliver til varer i offentligt finansierede og stramt styrede brandingstrategier.

I artiklen "Varumærkets kortslutning? Stockholm The Capital of Scandinavia" har Mats Franzén ligeledes fokus på bybranding som fænomen, Stockholm som varemærke og de mulige problematikker, der knytter sig til den egenrådige udnævnelse af sig selv til Skandinaviens hovedstad, som Stockholm foretog i 2005. Mats Franzén viser, hvorledes brandingstrategien, der har som mål at tiltrække turister og ressourcerstærke tilflyttere, samtidig har en række "kortslutningsmuligheder" indskrevet: Byen kan risikere at miste kontrollen over varemærket, som jo ikke er beskyttet copyright i traditionel forstand, ligesom en brandingstrategi, der i for høj grad er orienteret mod erhvervslivet, kan mangle fokus på og fornemmelse for

byens indbyggere og stedets egenlogik. For det gik jo meget godt i Stockholm allerede inden brandingkampagnen, konstaterer Mats Franzén, ligesom Svendborg allerede var et godt brand i sig selv, før den blev "Cittaslow". Således risikerer byerne med de aggressive og politisk styrede brandingstrategier at ødelægge mere, end de vinder – at støde flere mennesker fra sig, end de trækker til.

Henrik Reehs artikel "Møder og grænser – tværkunstneriske planer for byens havn. En Sønderborg-historie" redegør for en konkret byplanlægningsproces. Statens Kunstfond støttede i årene fra 2002-2005 udarbejdelsen af en tværkunstnerisk plan for udviklingen af havnen i Sønderborg. Reeh redegør for to centrale modsætningsstrukturer i processen: dels den arbejdsgruppeinterne modsætning mellem på den ene side kunstnere og humanister og på den anden side ingeniører. Dels modsætningen mellem på den ene side planlæggerne (der er udenbys) og på den anden side de lokale modtagere af projektet. Henrik Reeh præsenterer den franske tænker Michel de Certeaus teori om byplanlæggeren og planlægningens paradoks i moderne tid og om overvindelsen af modsætningen mellem det nødvendige objektiverende overblik og fornemmelsen for det reelle hverdagsliv i den aktuelle by. Med udgangspunkt i erfaringerne fra Sønderborg havn og med reference til de Certeau foreslår Henrik Reeh en model i fire niveauer som metodisk fremgangsmåde i denne type processer.

Nummeret afsluttes med Maja Klausens artikel "I flow gennem byen. Fænomenet parkour i det senmoderne byrum", hvori "parkour" introduceres som et eksempel på en subkultur i det senmoderne, der sigter mod at tilegne sig og rekonstrualisere byens rum gennem bevægelser og medieringer. Parkour defineres som bevægelseskunst udført primært af unge mænd, der finder nye veje gennem byen og søger et "flow" i bevægelsen gennem byen på tværs af de almindelige trafikale årer. Maja Klausen udpeger historiske forløbere i efterkrigstidens avantgardebevægelse, Situationistisk Internationale, og argumenterer for, at en neovitalistisk forståelsesramme kan anskueliggøre dynamikken mellem disse nye bevægelsesformer, møder og udvekslinger mellem mennesker, digital teknologi og senmoderne byrum, hvor forholdet mellem centrum og periferi er under udvikling på en række forskellige niveauer.

På den interne front på *K&K* er der også sket både forandringer, forskydninger og bevægelser af grænseoverskridende art. Det nye layout og design, som præger *K&K* 109, er et af resultaterne af skiftet fra Forlaget Medusa til Aarhus Universitetsforlag, som er realiseret ved indgangen til 2010. *K&K* er fortsat et tidsskrift, der bringer originale videnskabelige artikler om filosofiske, litterære, æstetiske, medievindenskabelige og kulturanalytiske problemstillinger. Fremover publiceres artikler på så vel svensk, norsk og dansk, og *K&K* har i samme anledning etableret en nordisk redaktionsgruppe, idet tre nye medlemmer fra hhv. Sverige, Norge og Finland er trådt ind i redaktionen.